

Gramatika moliškohrvatskoga jezika

(Antonio Sammartino: *Grammatica della lingua croato-molisana / Grammatica moliškohrvatskoga jezika*, Fondazione "Agostina Piccoli", Montemitro, Profil International, Zagreb, 2004., 413 str.)

Moliški Hrvati, petstotinjak godina stanovnici južnotalijanske pokrajine Molise, danas nastanjuju tri tamošnja sela: Kruč (Acquaviva Collecroce), Stifilič (San Felice) i Mundimitar (Montemitro). Nekoliko kilometara od jadranske obale i grada Termolija u unutrašnjosti, nalaze se ta moliškohrvatska mjesta. Ondje živi oko dvije tisuće moliških Hrvata, jedina očuvana zajednica od nekada brojnih hrvatskih kolonija diljem srednje i južne Dalmacije. Dijelom još govore arhaičnim hrvatskim govorom štokavskoga ikavskoga narječja, s dosta čakavskoga utjecaja. Njihov je govor početkom prošloga stoljeća istražio i Milan Rešetar, zaključivši da se u sva tri sela govori na jednak način. Ipak, kasniji su istraživači moliškoga idioma uočili razlike u govoru tih triju sela. *Gramatika moliškohrvatskoga jezika* temelji se većinom na analizi govora u Mundimitru; u drugim dvjema zajednicama, Kruču i Stifiliču, govori se razlikuju, što u većoj ili manjoj mjeri utječe na gramatičke opise, posebice na leksičkoj i morfosintaktičkoj razini. U *Grammatici* su zabilježene i te različitosti.

No ponajprije valja istaknuti da je autor osmislio dvojezičnu gramatiku, na talijanskom i hrvatskom jeziku, obrađujući na metodološki posve jednak način moliš-

kohrvatski idiom na svim jezičnim razinama. Počinje od smještaja hrvatskoga jezika u sklopu indoeuropskih i slavenskih jezika. Dalje daje napomene o staroslavenskome jeziku te kratak uvod u hrvatska narječja, posebice u štokavsko narječje, kojem pripada moliškohrvatski idiom.

U *Grammatici* se zatim donose sljedeća poglavlja, identična, dakle, u talijanskom i hrvatskom dijelu: *Fonologija i fonetika*, *Morfologija*, *Tvorba riječi*, *Sintaksa* i *Kompendij moliškohrvatskoga leksika*.

U *Grammatici* se opisuju jezične promjene zajedničke i dijalektu i standardnomu hrvatskom jeziku, primjerice jednačenje suglasnika po zvučnosti i po mjestu tvorbe, palatalizacija, sibilizacija, jotacija... Ovdje se stoga izdvajaju samo određeni primjeri jezičnih opisa koji su specifični za moliškohrvatski idiom.

U sklopu fonetike i fonologije opisani su glasovi (32 fonema), njihov izgovor, koji se može ostvariti i drugačije od uobičajene srednje realizacije u standardnome hrvatskom jeziku, tj. zatvoreno i otvoreno, primjerice *e* i *o* u talijanskim se posuđenicama izgovaraju otvoreno; glas *u* drugačije se izgovara na početku riječi ispred samoglasnika (npr. *ueha*). Refleks je glasa *ě* ikavski: *dite*, *snig*, *bilo*, *lipo*; finalnoga suglasnika *l* nema u imenicama i glagolskim pridjevima radnim: *kota*, *vo*, *so*; *pita*, *poša*, *kopa*... Među suglasničkim se osobitostima ističe umetanje /b/ iza /m/ u slijedu nosnik+prekidnik, npr. *mbrav*, *mbljeko*, *zemblja*.

U dijelu *Naglašavanje* donose se posebnosti unutar četveroakcenatskoga sustava moliškohrvatskoga idioma; ista riječ može imati dva naglaska istodobno, primjerice *pèiàk*, *pàpàr*, *pìsàt*, *kòlâč*, *pèčûrka*.

Na morfološkoj se razini razmatraju riječi prema vrstama, kojih je kao i u suvremenome hrvatskom jeziku deset. U imenica se zapaža posebnost promjene roda; zbog utjecaja talijanskoga jezika i njegovih dijalekata, srednji rod primjerice dobiva obilježje muškoga roda. Međutim, da bi to postalo jasnije, potrebno je iščitati rečenična oprimjerenja na sintaktičkoj razini, primjerice "...su zabral ovo lipi brdo", ili u sintagmama, npr. *lipi dite, oni janje, oko crni*.

Posljednji dio *Gramatike* daje pregled moliškohrvatskoga leksika. Kao osnovna natuknica izdvojen je moliškohrvatski leksem, slijedi talijanska istoznačnica, zatim i ona u standardnome hrvatskom jeziku.

Za dijalektologe je šteta što natuknice, kao ni rečenična oprimjerenja, osim dijela u kojemu se govori o akcentuaciji i tipovima naglašavanja imenica, nisu naglašene. S druge su strane ekscerpirani ogleđi govora izvornih govornika, počevši od pisma koje je 1911. iz *Nova Yorka* poslao svojoj supruzi Lucio Piccoli, do govora današnjih dvadesetčetverogodišnjaka iz Mundimitra. Ti su dijelovi jezično bogatstvo za morfološka, sintaktička, stilistička i druga promišljanja o moliškohrvatskome idiomu. Gramatički su pak opisi, na svim jezičnim razinama obuhvaćenima *Gramatikom*, dani prema uzoru na gramatike hrvatskoga jezika. Stoga se iz njih pregledno prate jezične značajke govora koji je već pola tisućljeća odvojen od matičnoga jezika, a koje su više ili manje istovjetne hrvatskomu jeziku, kao i one koje pripadaju samo moliškohrvatskomu idiomu. Kako je riječ o dvojezičnome djelu, u tom je idiomu vidljiv i utjecaj talijanskih dijalekata i talijanskoga književ-

nog jezika.

Nakon dvaju rječnika moliškohrvatskih govora Kruča i Mundimitra (*Dizionario Croato Molisano di Acquaviva Collecroce* i *Dizionario dell'idioma croato-molisano di Montemitro*/Rječnik moliškohrvatskoga govora Mundimitra) i *Gramatika moliškohrvatskoga jezika* pridonosi očuvanju jezičnoga identiteta jedne od triju (uz Hrvate u Slovačkoj i u Rumunjskoj) najmalobrojnijih hrvatskih jezičnih zajednica u Europi.

Irena Drpić